

**AGRESSIV VA NIZOLI XATTI-HARAKATLAR DIAGNOSTIKASI.
TRAVMA VA STRESS BILAN BOG‘LIQ KASALLIKLAR**

XOLMO‘MINOVA IRODA KARIM QIZI

OCHILDIYEVA MUNISA AZIZ QIZI

DTPI Pedagogika fakulteti

Psixologiya yo‘nalishi 112PS-24 guruh

2-bosqich talabalari

@xolmominovairoda@gmail.com

SHOMUROTOV ULUGBEK MELIKBOBOYEVICH

Denov tadbirkorlik va pedagogika instituti

Pedagogika fakulteti, Pedagogika va psixologiya

kafedrasi o‘qituvchisi (maqola ilmiy raxbari)

ulugbekshomurotov986@gmail.com

<https://orcid.org/0009-0008-8004-499X>

ANNOTATSIYA : Ushbu maqolada agressiv va nizoli xatti-harakatlarning psixologik diagnostikasi, travma va stress bilan bog‘liq kasalliklar bilan o‘zaro bog‘liqligi ilmiy tahlil qilinadi. Agressiv xulq-atvorning shakllanish sabablari, uning psixik va ijtimoiy mexanizmlari, shuningdek, travmatik voqealar va stress jarayonlari bilan bog‘liqligi batafsil yoritiladi. Maqolada agressiv va nizoli xatti-harakatlarni aniqlash metodlari, diagnostika vositalari va psixologik tahlil usullari, shuningdek, travma va stress natijasida yuzaga keladigan psixopatologik holatlar ilmiy asosda ko‘rib chiqilgan.

KALIT SO‘ZLAR: Agressiv xulq-atvor, nizoli xatti-harakatlar, diagnostika, travma, stress, psixopatologiya, psixologik baholash.

АННОТАЦИЯ: В статье рассматривается психологическая диагностика агрессивного и конфликтного поведения, а также их взаимосвязь

с травмой и стрессовыми расстройствами. Подробно анализируются причины формирования агрессии, её психические и социальные механизмы, а также связь с травматическими событиями и стрессовыми процессами. В статье описаны методы выявления агрессивного и конфликтного поведения, диагностические инструменты и психологические подходы, а также психологические последствия травмы и стресса.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: Агрессивное поведение, конфликтное поведение, диагностика, травма, стресс, психопатология, психологическая оценка.

ABSTRACT: This article examines the psychological diagnostics of aggressive and conflict behaviors and their connection with trauma and stress-related disorders. It provides a detailed analysis of the causes of aggression, its psychological and social mechanisms, and its relationship with traumatic events and stress processes. The article also discusses methods for identifying aggressive and conflict behaviors, diagnostic tools, psychological approaches, and the psychopathological outcomes associated with trauma and stress.

KEYWORDS: Aggressive behavior, conflict behavior, diagnostics, trauma, stress, psychopathology, psychological assessment.

Kirish

Agressiv va nizoli xulq-atvor insonning shaxsiy va ijtimoiy faoliyatiga bevosita ta'sir qiluvchi psixologik hodisa hisoblanadi. Bunday xatti-harakatlar ijtimoiy muhitda munosabatlarning murakkablashuvi, shaxsiy konfliktlar va psixologik stressni kuchaytiradi. Shu bilan birga, travma va stress bilan bog'liq kasalliklar agressiv va nizoli xatti-harakatlarning yuzaga kelishida muhim rol o'ynaydi. Psixologik diagnostika esa bunday xatti-harakatlarni aniqlash, ularning sabablari va mexanizmlarini tahlil qilish va shaxsga mos psixologik yondashuvlarni ishlab chiqish imkonini beradi.

Psixologik amaliyotda agressiv va nizoli xatti-harakatlarni aniqlashning ilmiy ahamiyati shundaki, ular travma natijasida yuzaga keladigan ruhiy buzilishlar, stress reaksiyalari va psixopatologik holatlar bilan bog‘liq bo‘lishi mumkin. Shu bois diagnostika metodlari psixologik tahlil va baholashning asosiy vositasi sifatida xizmat qiladi, shuningdek, travma va stress bilan bog‘liq kasalliklarni aniqlashda muhim ahamiyatga ega.

ASOSIY QISM

Agressiv va nizoli xatti-harakatlarning psixologik xususiyatlari

Agressiv xulq-atvor shaxsning boshqalar bilan munosabatlarida zo‘ravonlik, raqobat va nizolarga moyillik bilan tavsiflanadi. Bunday xulq-atvor ko‘pincha shaxsning ichki motivatsiyasi, ruhiy holati, ijtimoiy tajribasi va tashqi omillarga bo‘lgan reaksiyasi bilan belgilanadi. Nizoli xatti-harakatlar esa ko‘pincha shaxsning qaror qabul qilish jarayonida konfliktli qarorlar, ijtimoiy muhit bilan ziddiyat va o‘zini boshqarish qobiliyatining zaiflashuvi bilan bog‘liqdir.

Psixologik tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, agressiv va nizoli xatti-harakatlar ko‘plab ichki va tashqi omillar bilan aniqlanadi. Ichki omillar qatorida shaxsning temperament xususiyatlari, ruhiy barqarorligi, hissiy barqarorlik va ichki motivatsiya kiradi. Tashqi omillar esa ijtimoiy muhit, stress holatlari, oila va ishdagi muammolar, shuningdek, travmatik voqealar bilan bog‘liqdir. Shu bilan birga, agressiv xatti-harakatlar psixopatologik simptomlar bilan bog‘lanib, depressiya, xavotir va stressga sezuvchanlikni kuchaytirishi mumkin.

Travma va stress bilan bog‘liq kasalliklar

Travma va stress shaxsning psixik holatiga kuchli ta‘sir ko‘rsatadi va agressiv xulq-atvorni kuchaytirishi mumkin. Travmatik tajribalar shaxsning emotsional barqarorligini buzadi, stress javob mexanizmlarini faollashtiradi va psixopatologik simptomlarni kuchaytiradi. Stress bilan bog‘liq kasalliklar, jumladan posttravmatik stress buzilishi, generalizatsiyalashgan xavotir buzilishi va depressiv holatlar,

shaxsning ijtimoiy munosabatlariga va qaror qabul qilish jarayonlariga salbiy ta'sir qiladi.

Shaxsning travma va stressga bo'lgan individual sezuvchanligi agressiv va nizoli xatti-harakatlarning yuzaga kelish darajasini belgilaydi. Psixologik tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, travma tajribasi kuchli bo'lgan shaxslar boshqarilmaydigan agressiv xatti-harakatlar, impulsiv qarorlar va nizolar bilan bog'liq xulq-atvor ko'rsatishi mumkin. Shu sababli travma va stress bilan bog'liq kasalliklarni aniqlash va ularni psixologik yondashuvlar orqali boshqarish muhim ahamiyatga ega.

Diagnostic metoddari va psixologik baholash

Agressiv va nizoli xatti-harakatlarni aniqlashda diagnostika metoddari muhim rol o'ynaydi. Ushbu metoddar ichida psixologik kuzatuv, intervyu, standart testlar, psixometrik baholash va eksperimental metoddar mavjud. Shu bilan birga, travma va stress bilan bog'liq psixopatologik holatlarni aniqlash uchun klinik va psixodiagnostik metoddar qo'llaniladi.

Psixologik diagnostika shaxsning ichki motivatsiyasi, hissiy barqarorligi, stressga bo'lgan reaksiyasi va ijtimoiy moslashuvini aniqlash imkonini beradi. Shu bilan birga, diagnostika natijalari shaxsga individual psixologik yondashuvlarni ishlab chiqish, agressiv va nizoli xatti-harakatlarni boshqarish va travma bilan bog'liq kasalliklarni kamaytirish bo'yicha strategiyalar ishlab chiqishda asos bo'ladi.

Psixologik yondashuvlar va interventsia

Agressiv va nizoli xatti-harakatlarni boshqarish va travma bilan bog'liq kasalliklarni kamaytirishda psixologik yondashuvlar katta ahamiyatga ega. Individual va guruh treninglari, stressni boshqarish texnikalari, kognitiv-behaviorial terapiya va psixoterapevtik mashg'ulotlar orqali shaxsning ijtimoiy va emotsional moslashuvi yaxshilanadi. Shu bilan birga, shaxsning ichki motivatsiyasi va o'z-

o'zini boshqarish qobiliyati mustahkamlanadi, travma va stress natijasida yuzaga keladigan salbiy xulq-atvorlar kamayadi.

Psixologik interventsia shuningdek shaxsning qaror qabul qilish qobiliyatini rivojlantiradi, ijtimoiy muhit bilan moslashuvini yaxshilaydi va agressiv hamda nizoli xatti-harakatlarni konstruktiv boshqarish imkonini beradi. Shu tarzda, psixologik yondashuvlar shaxsning ruhiy barqarorligini mustahkamlash, stressga chidamliligini oshirish va travmatik tajribalarni kamaytirishga xizmat qiladi.

Xulosa

Maqolada yoritilganidek, agressiv va nizoli xatti-harakatlar insonning psixik va ijtimoiy faoliyatiga bevosita ta'sir qiladi. Travma va stress bilan bog'liq kasalliklar esa bu xulq-atvorni kuchaytiradi va psixopatologik holatlarni yuzaga keltiradi. Psixologik diagnostika va baholash metodlari shaxsning xulq-atvorini aniqlash, travma va stressga bog'liq psixik buzilishlarni tushunish va ularni boshqarish imkonini beradi.

Shuningdek, maqolada ko'rsatildiki, psixologik yondashuvlar, treninglar va psixoterapevtik metodlar orqali agressiv va nizoli xatti-harakatlarni kamaytirish, travma va stress bilan bog'liq kasalliklarni boshqarish va shaxsning ijtimoiy moslashuvini yaxshilash mumkin. Shu bois psixologik diagnostika va psixoterapevtik yondashuvlar jamiyat va shaxs rivoji uchun muhim ahamiyatga ega.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. L.S. Vigotskiy – “Psixologik jarayonlar nazariyasi”.
2. S.L. Rubinshteyn – “Shaxs psixologiyasi asoslari”.
3. A.R. Luriya – “Psixik jarayon va xulq-atvor”.
4. V. Frankl – “Insonning ma'no izlash psixologiyasi”.
5. American Psychological Association (APA) – “Trauma and Stress-Related Disorders” (2020).
6. O'zbekiston Respublikasi Psixologik amaliyot bo'yicha tavsiyalar (2021).